

Zuzana Marie Kostiřová, 2012: Mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha,

Praha: Malvern 2011, 221 s.
ISBN 978-80-87580-05-9.

Nic jako viditelný konec světa či apokalyptická katastrofa v prosinci 2012 nenastalo. Sílu fenoménu katastrofických představ spojovaných s údajným koncem mayského kalendáře 21. prosince 2012 jsem měl nicméně možnost v té době sledovat na vlastní oči. Toto téma se ukázalo jako velmi živé a mediálně vděčné, přičemž se k němu vyjadřovali i různí renomovaní vědci. Mnozí z nich se snažili představit, že by měl nastat konec světa spojený s nějakou kataklysmatickou událostí, aktivně vyvracet. K tomuto účelu byla například svolána i tisková konference odborníků z České astronomické společnosti a Astronomického ústavu AV ČR, která měla veřejnost uklidnit, že lidstvo žádná z předpovídaných katastrof na konci roku 2012 neohroží.

Když se mi poprvé dostala do ruky kniha *2012: Mayský kalendář, transformace vědomí, dva světy a rovnováha* autorky Zuzany Marie Kostiřové, napadlo mě, že se možná bude jednat o podobný pokus o vyvrácení „falešných“ představ konce světa se závěrečným podivením se, jak tomu vůbec někdo může věřit a proč lidé v dnešní době nevěří raději nám vědcům, jak danou problematiku v pořadu *Hyde Park Civilizace* České televize z prosince 2012 prezentoval například známý astrofyzik Jiří Grygar. Tato moje prvotní představa však již při čtení prvních stran vzala za své. Kniha Zuzany Marie Kostiřové, absolventky Ústavu filosofie a religionistiky FF UK a Střediska iberoamerických studií FF UK, se totiž v pohledu na fenomén konce světa předpovídaného na závěr roku 2012 vydává poněkud jinou cestou. Klíčovou otázkou knihy je, proč nás vlastně nyní, v jedenadvacátém století, vůbec zajímá, co si myslely jakési dávno zaniklé středoamerické kultury, jejichž pozůstatky už dávno pokrývá tropický

prales (s. 197). Kostiřová se tak ptá po současných příčinách existence „fenoménu 2012“, ve kterém sehrává důležitou roli značně idealizovaný obraz dávných Mayů jakožto vlastníků nějaké hluboké moudrosti a precizních astronomických znalostí, jež jim umožnily předpovídat, co se stane až do dnešních dnů. Ve své knize předkládá vysvětlení, odkud vlastně tato „mytologie“ o mayských proctových konce světa pramení.

Podle autorky to byli již první mayologové (tedy sami vědci) konce devatenáctého a první poloviny dvacátého století, kteří významným způsobem přispěli k idealizaci starých Mayů. Mayské nápisy totiž nebyly kromě početních a astronomických záznamů dlouho rozlušťeny, a tito badatelé se tak neustále soustředili prakticky jen na mayské počítání času a pozorování nebeských těles, přičemž jejich fascinace tímto tématem neustále narůstala (s. 60). Tím byl položen určitý základ pro obraz dávných Mayů jako moudrých kněží času, kteří s velkou přesností dokázali předpovědět události i ve velkém časovém horizontu, což dále rozvíjeli různí autoři new age (přidrží se podobu s malými písmeny, k níž se přiklání autorka).

Přestože Kostiřová stručně popisuje, co ohledně události konce kalendářního cyklu říkají samotné mayské prameny (tedy jen velmi málo, i když s určitými neblahými událostmi pravděpodobně Mayové počítali, což však nebylo nic výjimečného), a názornou formou objasňuje některé principy mayského kalendáře, těžiště první části knihy spočívá právě v představení myšlenek nejvýznamnějších protagonistů new age, kteří se na dávné Maye a mayský kalendář odkazují. Obecně se tyto představy a předpovědi spjaté s rokem 2012 pohybují na škále od čirého katastrofismu až po myšlenky o duchovní transformaci vědomí lidstva (s. 123). Podle Kostiřové jsou však katastrofické scénáře typické spíše pro méně seriózní a senzacechtivé autory a pro západní populární kulturu (bulvár, filmy atd.). Většina významných autorů z prostředí new age oproti tomu podle autorky klade důraz na to, že co se stane, má ve svých rukách především lidstvo samo a záleží na něm, zda rok 2012 uchopí jako výzvu k vlastní transformaci.

maci a možnost, jak se vymanit ze současného stavu, který je chápán značně kriticky.

Potud první část knihy s označením „Fakta“. Když jsem začal číst druhou část s názvem „Interpretace“, měl jsem zprvu dojem, jako bych otevřel nějakou další knihu s poněkud odlišným námětem. Otevírá totiž svět (respektive dva světy, jak bude dále rozvedeno) populární kultury, kde s autorkou proplováme žánrem sci-fi a fantasy v podobě počítačových her, knih a filmů. V rámci své analýzy zde Kosticová nachází opakující se motiv dvou odlišných světů, z nichž jeden je světem řádu (racionality, logiky apod.) a druhý světem chaosu (iracionality, intuice atd.). Dualitu těchto dvou světů následně zobecňuje na charakteristické znaky v uvažování širokého proudu myšlení v celé západní civilizaci (včetně new age), přičemž odkazuje také na díla mnoha myslitelů evropských dějin od Platóna přes Hegela a Nietzscheho až po Junga a další. Klíčové však podle Kosticové je, že v současné západní kultuře již nejde o vítězství řádu nad chaosem, tak jako v křesťanství dobra nad zlem. Řád totiž již zkonatěl a začal měnit realitu v ekvivalent neosobního stroje (s. 211). Důležité je hledání vzájemné rovnováhy těchto dvou světů.

S využitím koncepce rovnováhy dvou světů se následně autorka snaží vyložit i samotný fenomén 2012. K použitelnosti tohoto konceptu v rámci new age jsem však osobně poněkud zdrženlivý. Jedním z důvodů je, že je částečně odvozen od „kyberpункové“ sociální kritiky, která se prolíná uvedenými počítačovými hrami a literaturou žánru sci-fi a fantasy a neodráží podle mého názoru úplně výstižně způsob holistického myšlení, který je charakteristický pro new age. Sama autorka pak koncepci rovnováhy dvou světů přímo proti koncepci holismu staví, respektive tvrdí, že pojem holismu je pro účely vědeckého studia new age příliš zjednodušující a hodí se pouze k uchopení léčení v rámci new age. Koncepce dvou světů jakožto inherentních dualit, kde je hledána jejich vzájemná rovnováha, je zejména k pochopení proudů new age spjatých s apokalyptikou a milenialismem podle autorky vhodnější (s. 215-216). Tady bych nicméně namítl, že různé koncepce holismu v sobě zharmonizování různých dualit do

značné míry zahrnují, jak popisuje například Wouter Hanegraaff (na nějž Kosticová také místy odkazuje – v knize je nicméně chybně uváděn bez druhého „f“ na konci příjmení). Toho si je autorka vlastně vědoma, opomíjí však jiné formy holismu new age, jež zdůrazňují chápání světa jako propojeného a souvislého celku (sítě). To lze například dobře ilustrovat na takzvané „hypotéze Gaia“, která pracuje s pojetím celé planety jakožto živoucího organismu, a tím dualistické vnímání světa tak, jak ho autorka prezentuje, vlastně překonává. Co se týče uvedené sociální kritiky, zdá se, že se k ní Kosticová vlastně místy připojuje, když například v závěrečné kapitole tvrdí, že snad až na ty největší skeptiky a technokraty si většina z nás uvědomuje, jak daleko jsme se vzdálili ideálu individuální svobody, plného duchovního života a přirozeného životního stylu, že dýcháme zkažený vzduch, jíme geneticky upravené potraviny, že se z našeho života často vytrácí hlubší rozměr, který se snažíme nahradit konzumem nebo workoholickou honbou za profesní kariérou atd. (s. 220). Na obranu Kosticové lze však říci, že sociální kritika a „žehráni“ na současnou dobu jsou přítomny i u mnoha autorů například z oblasti sociologie.

Nejvíce bych však autorce vytkl to, že ačkoliv se kniha v podstatě věnuje určitému segmentu new age, čtenář se v ní nikde příliš explicitně nedoče, co to new age vlastně je a co není (krom toho, že autorka new age odlišuje od postsekulární lidové spirituality). Jinými slovy, autorka s kategorií new age nakládá velmi volně a pracuje s ní jako s něčím daným a samozřejmým, přičemž prakticky nezohledňuje odborné diskuse týkající se vhodnosti používání označení new age pro různé soudobé duchovní směry. Někteří autoři totiž tvrdí, že new age je dnes již prázdná nálepka, pod kterou se schovávají právě různé heterogenní proudy současné alternativní spirituality.

Závěrem lze říci, že přes uvedené výtky knihu považuji v mnohém za přínosnou. Přesvědčivější je však pro mne spíše její první část, kde autorka popisuje, jakým způsobem vznikl „fenomén 2012“. Kosticová předkládá čtivým způsobem myšlenky klíčových protagonistů (nejen) new age spjatých s předpověďmi ohledně roku 2012,

čímž přispívá také k identifikaci původců myšlenek, které se objevují i v populární kultuře. Mně osobně zde však chybí hlubší akademická reflexe fenoménu new age jakožto značně problematické kategorie soudobé religiozity/spirituality. Tato reflexe by si možná v knize zasloužila i samostatnou kapitolu.

Dovedu si nicméně představit, že si kniha, a to i vzhledem k dobře srozumitelnému jazyku, našla své čtenáře krom akademické obce například i mezi hráči počítačových her, zájemci o sci-fi a fantasy a také v řadách různých příznivců alternativní spirituality. Její prodej pak také patrně souvisel i s velkým zájmem o „fenomén 2012“ u široké veřejnosti.

MIROSLAV VRZAL

Hubert Knoblauch, Populäre Religion: Auf dem Weg in eine spirituelle Gesellschaft,

**Frankfurt – New York:
Campus Verlag 2009, 311 s.
ISBN 978-359-3388-830.**

Německý sociolog náboženství Hubert Knoblauch (nar. 1959) pravil: „Do světa se vrací posvátno“ (*Das Heilige kehrt in die Welt zurück*), a obsah těchto slov chápe jako fakt, který vyplývá ze společenských procesů, jež se odehrály v euroamerické kultuře zejména ve 20. století. Jimi začíná pro kritického sociologa Knoblaucha cesta k „nové spirituální společnosti“. Těžiště religiozity se přenáší mimo velké klasické církve, jejich vliv klesá, odcírkevnění náboženskosti plodí vedle sekularizace také nové či znovuoživené formy víry, odhaluje její nová zřídla v rozpětí od esoteriky po náboženský fundamentalismus. Privatizace náboženství podle hesla „sám sobě jsem si církví“; otevřený trh náboženství s nabídkou pro každého, kdo jde právě kolem; nová náboženská hnutí, nové církve, nové sekty, nové hereze; nábo-

ženství jako politický faktor s nepřehlédnutelným geopolitickým vlivem – to všechno jsou předpoklady nové náboženské revoluce, jejíž příchod mají dokládat dílčí sociologické výzkumy. Byť mnoho z nich již zastaralo, jejich výsledky se nepotvrdily a proměny uvnitř velkých církví a v nově vzniklých náboženských uskupeních probíhají způsobem, který experti neočekávali, pro Knoblaucha zakládá souhrn všech těchto fenoménů „epochální trend“ naší doby.

Pro tvrzení o epochálnosti nachází Knoblauch důkaz v již poněkud obstarožení a ne zcela spolehlivé tezi: v nových formách víry vedoucích ke spirituální společnosti nastupuje na místo církevních dogmat osobní náboženská zkušenost. Už jenom v tomto stručném soupisu Knoblauchových východisek se nachází několik zvláštních, ne zcela samozřejmých pojmů: posvátno, spirituální společnost, náboženská zkušenost a další. Jako v každé jiné empirické vědě, má užívání pojmů, které tvoří výchozí axiomy určité teorie, svá pravidla také v sociologii: jev, o němž se hovoří, musí být empiricky doložitelný; musí být testovatelný; musí splňovat podmínky platné pro vysvětlení; musí umožňovat formulaci deskriptivních vět; musí umožňovat identifikaci nějakého poznatku. Vědecký jazyk není nikdy soukromým jazykem a pojmy vědeckého jazyka nelze naplňovat podle vlastního přesvědčení, vlastní vůle nebo víry. Osobní přesvědčení není důkaz a bez důkazu není vědecké poznání možné. Pokud vědec používá termín „posvátno“, nemůže obejít svou celou argumentační a důkazovou povinnost prostým odkazem na vlastní „pracovní definici“. Jestliže tak činí, pak dává čtenářům k dispozici jen další více či méně zajímavé vyprávění o svých subjektivních představách a přáních, ale nenabízí vědeckými prostředky ověřitelnou nebo vyvrátitelnou teorii.

Knoblauch své vědecké závazky obchází a odkazuje ideu nové spirituality a nového nábožensky determinovaného světa na velice nesnadno určitelnou náboženskou zkušenost vybraných individuů. Vybraných proto, že se jeho sdělení odvíjí od výzkumného projektu, velkoryse financovaného univerzitou v Kostnici, jehož předmětem je zkušenost vlastní klinické smrti, kdy člověk opouští své tělo, putuje na návštěvu do zásvěti